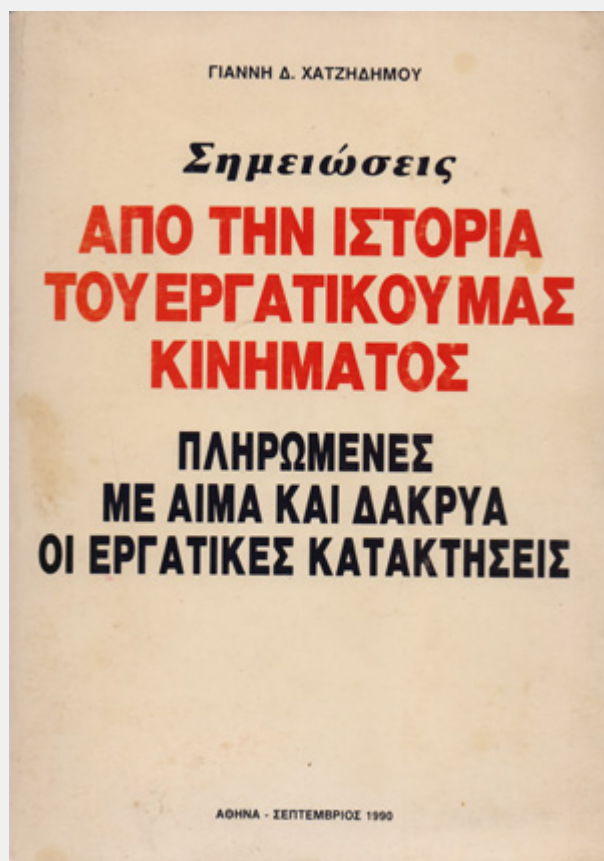

Από την ιστορία του εργατικού μας κινήματος

Επιμέλεια-Αντιγραφή και Σχόλια: **Θ. Μαράκης**

Μέρος πρώτο: **Η κολληχτίβα της Ανάφης**

Θεωρήσαμε σκόπιμο να γράψουμε μια σειρά άρθρων με αποσπάσματα από την ιστορία του παγκόσμιου και ελληνικού εργατικού κινήματος ενδυναμώνουμε τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας από τους αγώνες, τις θυσίες, τις νίκες, τις ήττες, τα σωστά και ιδιαίτερα από τα λάθη των κομμουνιστών προγόνων μας. Γιατί όπως ο Ένγκελς έγραφε:

“Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος για διαύγεια στη θεωρητική γνώση από το να μάθει κανείς από τα λάθη του, “να γίνει πιο έξυπνος” μέσα από τις ατυχίες του”. (Γράμμα στο Σβάιτσερ 1886)

Ξεκινάμε αποσπάσματα από το δυσεύρετο πλέον βιβλίο του κομμουνιστή αγωνιστή **Γιάννη Δ. Χατζηδήμου**, **“Σημειώσεις ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΜΑΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΑΘΗΝΑ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1990”**. Αντιγράφουμε το κεφάλαιο **“Η κολληχτίβα της Ανάφης”** μέσα από το οποίο θα δούμε το θαυμαστό τρόπο με τον οποίο οι εξόριστοι κομμουνιστές του μεσοπολέμου οργάνωναν τη ζωή τους στους τόπους εξορίας!!

Είναι βέβαια σωστό να δώσουμε το βιογραφικό του εν λόγω κομμουνιστή συγγραφέα όπως αυτό το καταγράφει στην αρχή του βιβλίου του. Πράγμα που θα μας βοηθήσει να εκτιμήσουμε καλύτερα την σημασία και την αξία των συμβάντων στο εν λόγω βιβλίο του.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

“ΓΕΝΗΘΗΚΑ στην Κεσσάνη της Ανατολικής Θράκης το 1910.. Τον πατέρα μου δεν τον γνώρισα....

Σχολείο, λόγω του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, πήγα μέχρι τη δευτέρα του δημοτικού. Έζησα σκληρά δραματικά χρόνια, της πείνας, της γύμνιας, και της ξυπολυσιάς.

Μεγάλωσα ορφανός κάτω από το καθεστώς της Τουρκοκρατίας ....με αφάνταστες στερήσεις, καρδιοχτύπια και τρόμο.

Το 1922 με τη Μικρασιατική καταστροφή ακολουθήσαμε τον γνωστό δρόμο της προσφυγιάς. Ύστερα από 40 μέρες αξέχαστες ταλαιπωρείς φτάσαμε στη Θεσσαλονίκη.

Μου είναι αδύνατο να ξεχάσω τις πίκρες και τα μεγάλα βάσανα της μητέρας μου, παλεύοντας....για να μεγαλώσει πέντε ορφανά. Πέθανε το 1930.....σε ηλικία 54 χρόνων.

Έτσι από 13 χρόνων εργάτης μπήκα στο μεροκάματο και άρχισα να δουλεύω μέσα σε ανήλια και ανθυγιεινά πατάρια ως υποδηματεργάτης. Εργαζόμουν 15 και 17 ώρες το 24ωρο και το μεσημεριανό μου φαγητό ήταν στο μπάγκο ελιές ή ρέγγα. Αμέσως άρχισα να βλέπω τις αντιθέσεις μέσα στην κοινωνία.

Αγαπούσα τα γράμματα και την πρόοδο.....Έτσι από 13-14 επηρεάστηκα από τις σοσιαλιστικές ιδέες και αρχίζω να διαβάζω αριστερές εφημερίδες και μαρξιστικά βιβλία.

Φορές-φορές όσα διάβαζα στα βιβλία εκείνα, ένιωθα σαν να εκφράζανε αυτά που καταλάβαινα από μόνος μου στη δουλειά μου και τη ζωή.

Πολλές φορές κόβοντας και το ψωμί μου, αγόραζα το' να βιβλίο πίσω από τ' άλλο. Δεν με δυσκόλευαν καθόλου και με γέμιζαν ενδιαφέροντα.

Έτσι άρχισα να συμμετέχω στη διάδοση και υπεράσπιση των αρχών της Οκτωβριανής Επανάστασης ενεργά από το 1923. Το 1924-25 γίνομαι και μέλος της ΚΝΕ.....

Η Κομμουνιστική Νεολαία ήταν, από την ίδρυση της , το φυτώριο και ο αιμοδότης του ΚΚΕ.[...] Αφού αγωνίστηκα στις γραμμές της Κομμουνιστικής Νεολαίας, στο συνδικαλιστικό, Τμήμα Νέων του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης μέχρι το Μάρτη του 1928, πέρασα στο ΚΚΕ και αγωνίστηκα στις γραμμές του σε υπεύθυνες θέσεις. Για τη δράση μου εκείνη κατ' επανάληψη συνελήφθηκα και βασανίστηκα στα κρατητήρια και πολλές φορές αντιμετώπισα τις φυλακές, τις εξορίες και απεργία πείνας."

Εδώ θα ανοίξουμε μια παρένθεση για γράψουμε πιο αναλυτικά και συγκεκριμένα την παραπάνω γενική αναφορά στη δράση του έτσι όπως την σταχυολογήσαμε από τη μελέτη του εν λόγω βιβλίου η οποία έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον, επειδή ήταν σημαντικό στέλεχος του ΚΚΕ και του συνδικαλιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.

Ο αγωνιστής Γιάννης Χ"δήμου διετέλεσε Γραμματέας του Σωματείου Υποδηματεργατών και το 1931 με υπόδειξη της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Θεσσαλονίκης Γραμματέας της περιφερειακής Επιτροπής της Εργατικής Βοήθειας Θεσσαλονίκης (Ε.Β.Θ). Θεωρούμε αναγκαίο για την ενημέρωση του αναγνώστη να δώσουμε περιεκτικά την εικόνα της Ε.Β.Θ. "Η Εργατική Βοήθεια την εποχή εκείνη είναι καθαρός οικονομικός οργανισμός και ενισχύει τους φυλακισμένους και εξόριστους αγωνιστές και τις οικογένειές τους και τους παρέχει νομική υπεράσπιση και προστασία στα δικαστήρια.

Το σοβαρό οικονομικό ρόλο της Εργατικής Βοήθειας οι εργάτες τον ε γνώριζαν καλά και γι αυτό την ενίσχυαν οικονομικά και με φανατισμό και την ονόμασαν "μάνα των φυλακισμένων και εξόριστων αγωνιστών της εργατικής τάξης.....η Εργατική Βοήθεια αριθμεί χιλιάδες μέλη, άνδρες και γυναίκες. Έχει ακόμη οπαδούς και ανθρώπους που δεν έχουν σχέση με το γαλατικό κίνημα....έχει γερό Νομικό Τμήμα" και "Ιατρικό Τμήμα" με σχεδόν όλες τις ειδικότητες-δικηγόροι και γιατροί εργάζονται χωρίς αμοιβή. Είναι οργανωμένα σε ομίλους κατά συνοικία, εργοστάσια, στους φοιτητές, στους επιστήμονες, τους δημόσιους υπαλλήλους, τραπεζικούς και γενικά σε κάθε επαγγελματικό κλάδο. Καλύπτει όλο το νομό Θεσσαλονίκης και επίσης απλώνεται στην "Επανωμή, Κιλκίς,Λαγκαδά, Κατερίνη, Βέροια, κλπ,και σε μια σειρά άλλες πόλεις και κωμοπόλεις[.....]" Οι όμιλοι κατά συνέπεια εκλέγουν περιφερειακή επιτροπή.

“...οι όμιλοι της Ε.Β. έχουν τα γραφεία τους, τους γραμματείς τους και λειτουργούν θαυμάσια. Κάνουν τακτικές εισπράξεις από τα μέλη τους, μαζικές συνελεύσεις, παίρνουν αποφάσεις, εκδίδουν ψηφίσματα ενάντια στην τρομοκρατία,...Σχεδόν κάθε εβδομάδα ενισχύουν τους φυλακισμένους με τρόφιμα, χρήματα, ρούχα, τσιγάρα, εφημερίδες, περιοδικά κλπ.

Κάθε γραφείο του ομίλου έχει επαφή με μια κολλεχτίβα πολιτικών εξόριστων και φυλακισμένων αλληλογραφεί τακτικά μαζί τους, συγκεντρώνει διάφορα είδη ....και τα στέλνει-με πολλούς τρόπους.” Συμμετέχει κινητοποιώντας τα μέλη της “Σε όλες τις συγκεντρώσεις πολιτικές και συνδικαλιστικές με ομιλητή.”

“Η Εργατική Βοήθεια...παρόλο που λειτουργούσε παράνομα, χωρίς να αναγνωρίζεται από τους αστικούς νόμους, ωστόσο με την πλατιά μαζική δράση της είχε επιβληθεί και είχε αναγνωριστεί και από τις δικαστικές και αστυνομικές αρχές.”

Το 1933 με απόφαση της Π.Ε ΚΚΕ Θεσσαλονίκης προτείνεται για γραμματέας του Εργατικού Κέντρου σε ηλικία 23 χρόνων. Το 1934 σαν γραμματέας του Ε.Κ.Θ παίζει ηγετικό ρόλο στις απεργίες των εργατών μετάλλου, των λιμενεργατών και υποδηματεργατών, οι απεργίες “λύνονται με την ικανοποίηση των αιτημάτων των απεργών.”

Γενικά “το 1934 το απεργιακό κίνημα των εργατών της Θεσσαλονίκης έχει φουντώσει σε βαθμό που η μία απεργία διαδέχεται την άλλη. Οι αγρότες κατέβαιναν μαζικά σε συλλαλητήρια ....Η Ασφάλεια τρομοκρατημένη από την άνοδο του κινήματος και το ξέσπασμα των απεργιών, που δεν μπορεί να τις σταματήσει, εισηγείται στην Επιτροπή Ασφάλειας την εκτόπιση μιας σειράς από τα καλύτερα συνδικαλιστικά στελέχη.

[...] στον κατάλογο των εκτοπίσεων έχει πρώτο το γραμματέα του Ε.Κ.Θ και εν συνεχεία δώδεκα γραμματείς συνδικάτων.

[...] Το γραμματέα (Γ. Χ”δήμου) προσωρινά δεν κατάφεραν να τον συλλάβουν και περνάει στην παρανομία.” Στις 15 του Φλεβάρη του 1935 συλλαμβάνεται. Η απόφαση είναι να εξοριστεί για ένα χρόνο στην Ανάφη, κρατείται για 4 μέρες στα κρατητήρια της ασφάλειας και μετά μεταφέρεται στο τμήμα μεταγωγών του Πειραιά σε “ένα δωμάτιο 3x4 μέτρα και ήμασταν στοιβαγμένοι μέσα σ’ αυτό 25 κρατούμενοι....Στο κρατητήριο εκτός από μένα...όλοι οι άλλοι (ήταν) για διάφορες παραβάσεις του Ποινικού νόμου.” Μένει για 33μέρες μέσα στη βρώμα και τη δυσωδία τρώγοντας μόνο ελιές “και κάπου - κάπου ρέγγες.....τρομερά εξαντλημένος. Είχα χάσει περίπου 12 οκάδες από το βάρος του σώματός μου.” Εν συνεχεία μεταφέρεται στην Ανάφη όπου και εκτίει την ποινή του, στην κολλεχτίβα των εξόριστων, όπου παρακάτω θα δώσουμε το λόγο στον συγγραφέα για να μας δώσει την εικόνα της ζωής εκεί.

Στις 28 Ιανουαρίου φεύγει από την Ανάφη και επιστέφει στη Θεσσαλονίκη, όπου για ένα μικρό χρονικό διάστημα αναλαμβάνει ξανά τη θέση του γραμματέα του Ε.Κ.Θ μέχρι τις 20 του Απρίλη του 1936, επειδή καλείται να υπηρετήσει τη θητεία του στο στρατό, “στο 5ο Σύνταγμα, που τότε είχε την έδρα του στη Θεσσαλονίκη.”

Έτσι τα γεγονότα του ηρωικού Μάη 1936 της Θεσσαλονίκης τον βρίσκουν φαντάρο. Ακολουθεί η δικτατορία της 4ης Αυγούστου του Μεταξά. Παρά τα μεγάλα χτυπήματα που δέχτηκαν οι οργανώσεις του ΚΚΕ, στο στρατό: “Η αντιμιλιταριστική οργάνωση δεν είχε υποστεί καμιά ζημιά, κι αυτό γιατί η οργάνωση.., όλα αυτά τα χρόνια της ιστορίας της, ζούσε κάτω από καθεστώς βαριάς παρανομίας και γι αυτό ήταν προετοιμασμένη και οργανωμένη πάνω σ’ αυτή την κατάσταση.” Πράγμα που αποκαλύπτει ότι στο στρατό υπήρχαν οργανωμένες αντιμιλιταριστικές επιτροπές φαντάρων!!

Θεωρούμε σημαντικό να αντιγράψουμε το παρακάτω απόσπασμα: “Έτσι, η οργάνωση κατορθώνει (κάτω από το καθεστώς της δικτατορίας) να συνεχίζει τη δράση της μέσα στο στρατό. Κυκλοφορεί εφημερίδες, προκηρύξεις, κλπ, και διεκδικεί για τους φαντάρους καλύτερο συσσίτιο, λιγότερο χρόνο στρατιωτικής

θητείας, ικανοποιητικό μηνιαίο επίδομα κλπ. Μα, ταυτόχρονα, διαφωτίζει τους στρατιώτες για τον επερχόμενο πόλεμο, που προετοιμάζεται από τους φασίστες καπιταλιστές, και για τη μεγάλη ανθρωποσφαγή που θα ακολουθήσει.”

Απολύεται το 1937 “και λόγω του ότι η παραμονή μου στη Θεσσαλονίκη ήταν αδύνατη- γιατί ήμουν πασίγνωστος- κατόπιν εντολής (κόμματος) έφυγα για τις Σέρρες, για να αναλάβω εκεί ως υπεύθυνος της κομματικής οργάνωσης.” Στις Σέρρες έμεινε μόνο ένα βράδυ γιατί τυχαία τον αναγνώρισε ένας της ασφάλειας “ο οποίος υπηρετούσε για ένα διάστημα στη Θεσσαλονίκη” και αναγκάστηκε να φύγει για την Κοζάνη, όπου μετά από καρφωτή τον συλλαμβάνουν. “Το δικαστήριο με καταδίκασε σε πέντε χρόνια φυλακή και δύο χρόνια εξορία και σε στέρηση των πολιτικών μου δικαιωμάτων για πέντε χρόνια....με μετέφεραν στις φυλακές της Κοζάνης.

[...] έκανα έφεση και ύστερα από ένα χρονικό διάστημα με μετέφεραν στις φυλακές της Λάρισας, για να εκδικασθεί η έφεσή μου στο εκεί Εφετείο. [...] οι φυλακισμένοι ζούμε κάτω από μεσαιωνικές συνθήκες....Κοιμόμασταν στο δάπεδο το τσιμεντένιο ο ένας δίπλα στον άλλο, κρεβάτια δεν υπήρχαν, αέρας δεν υπήρχε, υγρασία έσταζε από τους τοίχους.

[.....] η δικάσιμος. Έχει προσδιοριστεί για τις 15 Οκτωβρίου 1938. Το Εφετείο χωρίς δικηγόρο, μειώνει την ποινή μου σε φυλάκιση ενός χρόνου και αφού τελείωσε η ποινή μου.....και αφέθηκα ελεύθερος, η Ασφάλεια έσπευσε και μου ζήτησε δήλωση μετανοίας. Πως όμως, και έφτασα στο σημείο να κάνω δήλωση μετανοίας; Ακούστε με:”

Η εξήγησή του, το γιατί υπόγραψε δήλωση μετανοίας μαζί μετά δικά μας σχόλια θα αποτελέσουν το δεύτερο μέρος της αφήγησής μας που θα επακολουθήσει στο επόμενο άρθρο μας.

Συνεχίζουμε το αυτοβιογραφικό του Γ. Χ”δήμου: “Στον Αλβανικό πόλεμο με τους Ιταλούς φασίστες, κατατάχτηκα στην 17η Μεραρχία στο 67ο Σύνταγμα πεζικού, γιατί ήμουν κομμουνιστής. Οπλισμό δεν μου έδωσαν.” Αυτό συνέβη στην πλειοψηφία των κουκουέδων φαντάρων παρά το γεγονός ότι ο Ζαχαριάδης με το περίφημο πρώτο ανοιχτό γράμμα του που δημοσιεύτηκε με τα χαράς από το δικτατορικό καθεστώς καλούσε τα μέλη και τα στελέχη του ΚΚΕ και γενικά το λαό: “ να πολεμήσουν και να υπερασπιστούν την πατρίδα σπιθαμή προς σπιθαμή και σπίτι προς σπίτι κλπ.-όπως το γράφει ο Γ. Χ”δήμου - και συμπληρώνουμε εμείς: “Στον πόλεμο αυτό που τον διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, όλοι μας πρέπει να **δώσουμε** όλες μας τις δυνάμεις, δίχως καμιά επιφύλαξη.”(!!!) (Το ΚΚΕ στον Ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41 σελ 137 εκδ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ) Τώρα πόσο σχέση έχουν αυτά με τις θέσεις του Λένιν για τον πόλεμο,- όπως αυτές εγγράφονται στον τόμο 26 των Απάντων, έκδοση “Σύγχρονη Εποχή”- και στο ηρωικό μήνυμα του Λίμπκνεχτ “ Ο βασικός εχθρός βρίσκεται στη χώρα μας”- παρεμπιπτόντως τίτλος βιβλίου της ίδιας έκδοσης (!!)- είναι θέμα μιας άλλης μελέτης και συζήτησης!

Συνεχίζοντας μετά την παρένθεση, τελικά πήρε όπλο και:

“Στο αλβανικό μέτωπο πήρα μάχες πάντα στην πρώτη γραμμή. Έπαθα κρουοπάγημα δευτέρου και τρίτου βαθμού και νοσηλεύτηκα στην Αθήνα στο Αρσάκειο νοσοκομείο.

Γύρισα στη Θεσσαλονίκη караβοτσακισμένος με μπαστούνι και βρήκα τους Γερμανούς κατακτητές. Παντρεύομαι.....στις αρχές του 1942. Στο μεταξύ από το Σεπτέμβρη του 1942 συμμετέχω στο ΕΑΜ, και αργότερα στον ΕΛΑΣ της Χαλκιδικής, αφού βέβαια έφυγα και άφησα τη γυναίκα μου με δύο μωρά στην αγκαλιά.

Έτσι κατατάχτηκα στο ΕΑΜ Στις 15 . 12 . 1942 και στον ΕΛΑΣ Στις 16 . 9 .1943 και απολύθηκα στις 25. 2.1945, μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας με απολυτήριο του ΕΛΑΣ.”

Η κολληχτίβα της Ανάφης

“Το πλοίο έριξε την άγκυρα του, κι αμέσως κατέβασε μια βάρκα κι έβγαλε διάφορα τρόφιμα και άλλα

εμπορεύματα. Προοριζόταν σχεδόν τα περισσότερα απ' αυτά για την κολληχτίβα των πολιτικών εξόριστων. Σε λίγο μας έβγαλε στην παραλία. Εκεί ήταν τρεις αγωνιστές του γραφείου της κολληχτίβας, που πάντοτε, όταν έπιανε το πλοίο, κατέβαιναν για να υποδεχτούν τους αγωνιστές, που σχεδόν κάθε βδομάδα δεν έλειπαν, αλλά για να παραλάβουν και τα διάφορα πράγματα που προοριζόνταν για την κολληχτίβα, καθώς και το ταχυδρομείο.

Ο Χατζηιακώβου ("γραμματέας της κομμουνιστικής φράξιας της κολληχτίβας") συγκεκριμένα μου είπε: Ότι από μέρες με περίμεναν, γιατί είχε γράψει ο "Ριζοσπάστης" ότι βρισκόμουν στο τμήμα μεταγωγών του Πειραιά, ότι γίνονταν μάλιστα και ενέργειες από την Εργατική Βοήθεια της Αθήνας για τη γρήγορη μεταφορά μου... Ο Χατζηιακώβου, μόλις είδε την κατάσταση στην οποία βρισκόμουν, με ρώτησε εάν είμαι φυματικός και του απάντησα: "Στην υγεία μου είμαι καλά, αλλά επειδή το κίνημα των Βενιζελικών με βρήκε στο κρατητήριο ταλαιπωρήθηκα πάρα πολύ".

Η ερώτηση αυτή είχε... την έννοια ότι αν ήμουν φυματικός θα με τοποθετούσε στο θάλαμο των φυματικών, γιατί η κολληχτίβα είχε ειδικό θάλαμο για τους φυματικούς αγωνιστές στους οποίους έδινε και βελτιωμένο συσσίτιο. Τότε μου λέει: "Θα σε βάλουμε σύντροφε Χατζηδημού, στο αναρρωτήριο και θα' έχεις απαλλαγή 10 μέρες από τις δουλειές της κολληχτίβας". Η απάντησή μου τότε ήταν: "Αυτό δεν το δέχομαι, θέλω αμέσως να πάρω μέρος στη ζωή της κολληχτίβας, καθώς και στις διάφορες δουλειές της".

Και η απάντηση του: "Αυτό δεν είναι δικαίωμά σου, εδώ τα πάντα λειτουργούν σύμφωνα με τις αποφάσεις του γραφείου".

Από τη συζήτηση αυτή κατάλαβα... ότι η κολληχτίβα... πρέπει να είναι καλά οργανωμένη και οι καθοδηγητές της κολληχτίβας να είναι επίσης ικανοί αγωνιστές.

[...] ο χωροφύλακας με άφησε ελεύθερο και μου είπε να πάω την επαύριο στο Αστυνομικό Τμήμα να διακανονίσω την περαιτέρω διαμονή μου—εκτόπιση μου— "επί εν έτος".

Ας σημειωθεί ότι ο γραμματέας της κολληχτίβας αναγνωριζόταν από την Αστυνομία σαν υπεύθυνος για όλους μας κι αυτός είχε επαφή για ότι θέματα αφορούσαν τους αγωνιστές.

[...] ο Πατέστας, ο οικονομικός διαχειριστής της κολληχτίβας,.... έφερε τους δύο γαιδάρους που είχε η κολληχτίβα της Ανάφης για τις μεταφορές. Σε αυτούς φορτώναμε τα πράγματα. Αλλά εκείνη την ώρα ακούω τον Χατζηιακώβου, που ήταν σιδηροδρομικός..... να λέει στον Πατέστα: "Στο Μουσολίνι θα φορτώσουμε τα πράγματα και στον Χίτλερ θα ανέβει ο Χατζηδημού".

Ομολογώ πως στο άκουσμα των ονομάτων των δύο αυτών αγαθών τετράποδων—ονόματα των δύο πλέον επιφανών και αιμοσταγών αρχηγών των φασιστικών κρατών— ενθουσιάστηκα κι αμέσως ρώτησα.... να μάθω ποιανού ήταν η έμπνευση να δώσουν τα ονόματα στα δύο εκείνα τετράποδα..... μου λένε χαμογελώντας: "Εμπνευστής και νουνός είναι ο Κώστας Λεβάντης, πρόεδρος της κοινότητας Καζακλάρ Λαρίσης. Θα τον γνωρίσεις, είναι υπέροχος χιουμορίστας και στο καλαμπούρι, στη διάθεση και στο κέφι δεν τον φθάνει κανένας". Και συνέχισε: "Μη μείνε όμως, ο Λεβάντης, χωρίς τσιγάρα. Τότε σταματάνε τα πάντα όλοι του φταίνε δεν τον χωράει ούτε η Ανάφη. Έχουμε ακόμη, ... και τον Οκτωνιάδη γραμματέα της Ομοσπονδίας Ηλεκτρισμού. Κι αυτός έχει το καλαμπούρι του, βέβαια, αλλά το Λεβαντή δεν τον φτάνει κανένας. Ο Οκτωνιάδης έχει και προσόντα πολιτικού μηχανικού, προγραμματίζει δρόμους, επισημαίνει που υπάρχει νερό, ανοίγουμε βρύσες, κάνουμε πηγάδια κλπ

Και κατατοπίζοντας με, συνεχίζουν..... πότε ο ένας και πότε ο άλλος. "Κάναμε ένα δρόμο αρκετά μεγάλο για να φέρνουμε τα ξύλα και το νερό, που μας χρειάζονται. Πρωτεργάτης είναι ο Οκτωνιάδης, και τιμήν ένεκεν ο δρόμος αυτός φέρνει το όνομά του. Το νερό το κουβαλάμε με το Χίτλερ και το Μουσολίνι, αλλά για να μην κουράζουμε πολύ τα ζώα, τις περισσότερες φορές τα ξύλα τα κουβαλάμε εμείς στην πλάτη."

Τέλος, με την κουβέντα φτάσαμε νύχτα, αργά, στην Ανάφη. Πήγαμε στο μαγειρείο, που ήταν και η

αποθήκη της κολλεχτίβας κι αφήσαμε τα πράγματα. Εκείνη την ώρα οι αγωνιστές συνεξόριστοι, που ήταν τότε - περίπου 75, είχαν τραβηχτεί στους θαλάμους τους για διάβασμα και για ύπνο.

Εγώ αφού ήπια ένα ποτήρι γάλα, στη συνέχεια συνέχεια με συνόδευσε ο Ναπολέοντας Ρούσος .... και με πήγε στο αναρρωτήριο της κολλεχτίβας. ....Στο αναρρωτήριο τα πάντα ήταν έτοιμα κρεβάτι από καλαμωτές και ξύλινα στηρίγματα και στρώμα από χόρτα.

Όλα κατασκευής της βιομηχανίας της κολλεχτίβας.....πριν λίγο με είχαν συνοδέψει σ' ένα θάλαμο που τον χρησιμοποιούσαν για λουτρό. Έτσι έκανα το λουτρό μου, φόρεσα καθαρά ασπρόρουχα και τ' άπλυτα με τις ψείρες πήραν τη θέση τους στην ειδική απομόνωση.

Ευτυχώς στην Ανάφη δεν κάνει κρύο, αλλά σχεδόν πάντα φυσάει δυνατός άνεμος. Για φωτισμό μας είχαμε την γκαζολάμπα. Στο αναρρωτήριο θυμάμαι, ήταν άλλοι τέσσερις αγωνιστές....τους είχε πάρει ο ύπνος.....ήμουν τρομερά εξαντλημένος από την πολυήμερη ταλαιπωρία. Την επαύριο, στις 6 η ώρα σηκώθηκα. Ήθελα να κατέβω στο μαγειρείο, όπου ήταν και το γραφείο της κολλεχτίβας, αλλά οι άλλοι αγωνιστές, που στο μεταξύ ξύπνησαν, μου έδωσαν γνωριμία...Κάποιος απ' αυτούς μου είπε: "Εφόσον βρίσκεσαι στο αναρρωτήριο, δεν πας πουθενά. Σε λίγο θα μας φέρουν και το πρόγευμα και στο μεταξύ θα περάσει ο γραμματέας της κολλεχτίβας κι εφόσον σου επιτρέψει να βγεις έξω, καλώς, αλλιώς, χωρίς την άδεια του, δεν μπορείς να κινηθείς πουθενά.

Πραγματικά, σε λίγο μας έφεραν το πρόγευμα μας, Ήταν γάλα, ένα αυγό και λίγο μέλι αναφιώτικο, που είναι το καλύτερο της Ελλάδας. Στις 11 η ώρα ήρθε ο Χατζηιακώβου κι αμέσως του λέω: "Σύντροφε, εγώ είμαι κρατούμενος 40 μέρες τώρα εδώ θα συνεχίσω το ίδιο; Θέλω οπωσδήποτε ν' αρχίσω να περπατώ και να παίρνω αέρα καταλαβαίνω πως θα μου κάνει καλό". Εκείνος μου απαντάει: " Αναγνωρίζω πως έχεις δίκιο, θα συνεννοηθώ λοιπόν με τ' άλλα δύο μέλη του γραφείου κι εφόσον μείνουμε σύμφωνοι, θα στείλω ένα αγωνιστή να σε κατεβάσει".

Πράγματι ύστερα από μια ώρα ήρθε ο Άγγελος Παπαγγελής ο γραμματέας της Τρίτης Αχτίδας της Κομ. Οργάνωσης Θεσσαλονίκης, πολύ γνωστός μου συνεργάτης.....Με πήρε, λοιπόν, και κατεβήκαμε στο εστιατόριο της κολλεχτίβας. Ήταν αρκετά καλό. Είχε μια αίθουσα μάλλον μεγάλη, αποθήκη, γραφείο και μια βεράντα, που έβλεπε προς τη θάλασσα. Μπορούσες απ' αυτή να βλέπεις απέναντι το απέραντο πέλαγος ακόμη και τη Σαντορίνη. Πάντως το οίκημα αυτό μας εξυπηρετούσε, μπορώ να πω, αρκετά καλά, γιατί είχε καλό χώρο για την παρασκευή του φαγητού, καθώς και το φούρνο δίπλα, όπου ζυμώναμε και ψήναμε το ψωμί μας.

Το μεσημέρι που τελειώνουν οι δουλειές, οι αγωνιστές συνεξόριστοί μου αρχίζουν να καταφθάνουν, γιατί στο μεταξύ είναι και η ώρα του φαγητού. Με την άφιξή τους αρχίζουν οι γνωριμίες μαζί τους. Εκτός από τους Θεσσαλονικείς συνδικαλιστές,.....που τους γνωρίζω καλά...από τους άλλους αγωνιστές πολύ λίγους γνώριζα κι αυτούς συνέβη να τους γνωρίσω κατά καιρούς, σε διάφορα συνέδρια.

Μέρα με τη μέρα, λοιπόν, γνωριζόμουν και με όλους τους άλλους συνεξόριστους μου και συνδεθήκαμε στενά και αδελφικά. Η συζήτηση μαζί τους κορυφωνόταν. Εγώ φρόντιζα να κατατοπιστώ γύρω από την οργάνωση της κολλεχτίβας και το πρόγραμμα της δουλειάς. Στην ομαδική συμβίωση είμαστε περίπου 75 αγωνιστές. Μεταξύ μας υπάρχουν και μερικές εξόριστες γυναίκες από την Αθήνα και την Καβάλα. Οι άντρες είναι από διάφορες περιοχές της χώρας.....Εκεί, επίσης, γνώρισα τον Πετροπουλάκο, πλοίαρχο του Πολεμικού Ναυτικού, που τον λέγανε "κόκκινο συνταγματάρχη".....Θυμάμαι ακόμα την ηρωίδα Ηλέκτρα Αποστόλου από την Αθήνα...

Η κολλεχτίβα μας ήταν πολύ καλά οργανωμένη, λειτουργούσε πολύ καλά κι έκανε όλες τις δουλειές της με υποδειγματικό τρόπο. Υπάρχει καταμερισμός εργασίας. Η πειθαρχία είναι συνειδητή. Όλοι, χωρίς εξαίρεση, εργάζονται σκληρά, εκτός από τους αρρώστους και τους φυματικούς. Σε ορισμένες δουλειές

υπήρχαν μόνιμοι υπεύθυνοι.

Όλες οι δουλειές, γίνονται με υπευθυνότητα, με θέληση και με ενθουσιασμό τέτοιο που δεν περιγράφεται. Όλοι τους, έχουν υψηλή ταξική συνείδηση και γνωρίζουν πολύ καλά τις υποχρεώσεις τους προς την κολλεχτίβα.

Στην ομαδική αυτή συμβίωση μας έπρεπε ο καθένας μας να δείξει όλες του τις ικανότητες και τις πραγματικές του αρετές. Παρακολουθώντας από κοντά πια τη ζωή και την δράση των αγωνιστών στη ζωή της κολλεχτίβας, **δυνάμωνε κάθε μέρα η πεποίθησή μου για το τι μπορούν να κάνουν η εργατιά και οι εργαζόμενοι γενικά, αν πάρουν την εξουσία και κυβερνήσουν.** (υπογρ. Δική μας) Βασικός σκοπός της κολλεχτίβας ήταν, στη διάρκεια της εξορίας τους, οι αγωνιστές και οι αγωνίστριες να μορφωθούν μαρξιστικά-λενινιστικά, να γίνουν πιο δυνατοί, να ανεβάσουν το πνευματικό τους επίπεδο.....και να αναδειχτούν άξιοι ηγέτες της εργατικής τάξης και των εργαζομένων,.....προσόντα που πρέπει να διακρίνουν έναν αφοσιωμένο αγωνιστή του λαού, ένα αγνό κομμουνιστή.

Ήταν συγκροτημένα με τους κατάλληλους αγωνιστές στα εξής όργανα:

1. Κομματικό Γραφείο με Γραμματέα
2. Γραφείο της κολλεχτίβας με Γραμματέα
3. Μορφωτική επιτροπή με Γραμματέας
4. Οικονομική επιτροπή με υπεύθυνοι
5. Καλλιτεχνική επιτροπή με υπεύθυνο
6. Υπεύθυνος μάγειρας, επαγγελματίας, μόνιμος (;)
7. Υπεύθυνος συνεργείου για την κατασκευή των υποδημάτων
8. Υπεύθυνος ξυλουργός για κάθε δουλειά
9. Υπεύθυνος φούρναρης, μόνιμος,(;) επαγγελματίας
10. Υπεύθυνος υπηρεσίας για νερό και ξύλα
11. Υπεύθυνος υπηρεσίας εστιατορίου

Γενικά για κάθε δουλειά της κολλεχτίβας κλπ.

Στην κολλεχτίβα λειτουργεί σχολή για τους τελείως αγράμματους αγωνιστές.... την όλη δουλειά στον τομέα της μόρφωσης διευθύνει η Μορφωτική Επιτροπή.

Η κολλεχτίβα έχει συγκροτήσει βιβλιοθήκη,....Υπεύθυνος της Μορφωτικής Επιτροπής την περίοδο εκείνη, ήταν η Ηλέκτρα Αποστόλου.

Η Μορφωτική Επιτροπή....κανόνιζε τον κύκλο των μαθημάτων και τις ώρες παρακολούθησης αυτών, ανάλογα με τη μόρφωση και τις γραμματικές γνώσεις του καθενός.

Γίνονταν διαλέξεις και ομιλίες, για να συνηθίζουν οι αγωνιστές και να πείθουν για τα ζητήματα τους.

Τα καλλιτεχνικά προγράμματα, οι καλλιτεχνικές βραδιές, οι γιορτασμοί των εθνικών μας (!!) γιορτών και άλλων εργατικών γιορτών, το θέατρο, οι απαγγελίες κλπ, ήταν έργο της Καλλιτεχνικής Επιτροπής.

Η εφημερίδα τοίχου έβγαине κάθε εβδομάδα και ασχολούνταν με τη ζωή της κολληχτίβας.....και τοιχοκολλούνταν στην αίθουσα του εστιατορίου και στους θαλάμους....Τα ανώτερα μαρξιστικά μαθήματα, όπως πολιτική οικονομία, λενινισμός, κλπ., τα αναλάμβαναν, συνήθως μορφωμένοι αγωνιστές με πανεπιστημιακή μόρφωση.

Οι θάλαμοι όπου μέναμε ή μάλλον τα σπίτια όπου μέναμε, ήταν σαν φούρνοι...το γραφείο της κολληχτίβας είχε δώσει (σ.σ. στους θαλάμους) τιμητικά τα ονόματα των μεγάλων ηγετών (::;) του παγκόσμιου προλεταριάτου...(εκτός από το Λένιν οι άλλοι κάθε άλλο παρά μεγάλοι ηγέτες ήταν π.χ. “Τολιάτι”, “Καλίνιν” και άλλα τσιράκια του Στάλιν !!!). Σε κάθε θάλαμο μέναμε από 5 ως 10 αγωνιστές, ανάλογα με το χώρο που διέθετε.

Οι σχέσεις των εξόριστων αγωνιστών με τους κατοίκους των νησιών των Κυκλάδων ήταν πάντα πολύ καλές. Οι αγωνιστές του λαού στη συντριπτική τους πλειοψηφία κομμουνιστές, σέβονταν και εκτιμούσαν τους φτωχούς κατοίκους, τους συμπεριφέρονταν με το πιο καλύτερο τρόπο, εκτιμούσαν τη μικρή περιουσία τους και πολλές φορές τους βοηθούσαν με φάρμακα. Ακόμη και όταν ζητούσαν την ενίσχυσή τους, την είχαν και με το παραπάνω μάλιστα. Είναι πασίγνωστο ότι όλη τη μακρόχρονη περίοδο, κατά την οποία τα χωριά των Κυκλαδιτών είχαν δεχτεί χιλιάδες αγωνιστές εξόριστους, δεν βρέθηκε ούτε ένας αγωνιστής που να ενοχλήσει έστω και ένα κάτοικο των ωραίων και φιλόξενων νησιών.

Τα οικονομικά της κολληχτίβας της Ανάφης

Το κράτος για κάθε εξόριστο αγωνιστή χορηγούσε τα χρόνια εκείνα δέκα(10) δραχμές ημερήσιο επίδομα για τη συντήρησή του. Συνεπώς, με το 10δραχμο εκείνο, ο καθένας μας ήταν υποχρεωμένος να ζήσει. Η κολληχτίβα, όμως, είχε οργανώσει έτσι τη δουλειά της, ώστε να έχει και τα δικά της έσοδα για τη καλύτερη διατροφή και συντήρηση των αγωνιστών. Το επίδομα ...ερχόταν κάθε μήνα σε όλους μας στην αστυνομία και τα χρήματα έναντι αποδείξεως τα έπαιρνε ο γραμματέας της κολληχτίβας . Βασικά, τα χρήματα αυτά ήταν για το κοινό ταμείο. Οι αγωνιστές, όμως, που έπαιρναν χρήματα από τις οικογένειές τους ή από οπουδήποτε αλλού, υποχρεωτικά-σύμφωνα με απόφαση της ΟΣΠΕ (::;)- κατέθεταν το 50% στην κολληχτίβα. Οι περισσότεροι μάλιστα οικειοθελώς τα κατέθεταν όλα. Αλλά κι εκείνοι που κρατούσαν το 50%, το διέθεταν .....κυρίως σ’ αυτούς που δεν είχαν κανένα να τους στείλει έστω και δέκα δραχμές.

Τέτοιοι αγωνιστές υπήρχαν πολλοί.....Ήταν αυτοί , με δύο λέξεις πραγματικοί ήρωες.. Οι οικογένειές τους πεινούσαν, τα παιδιά τους υπέφεραν από διάφορες αρρώστιες. Η Ε. Β. ,βέβαια, όσο μπορούσε ενίσχυε, βοηθούσε τις οικογένειές τους, αλλά με τις ενισχύσεις εκείνες δεν σωζόταν η κατάσταση.

Οι αγωνιστές αυτοί ήταν ακλόνητοι..... φροντίζαμε το 50% των χρημάτων που παίρναμε σχεδόν να το μοιραζόμαστε μαζί τους σε τσιγάρα....σε τρόφιμα....κλπ. Η Εργατική Βοήθεια, αυτή η “μάννα” των φυλακισμένων, των εξόριστων και των κατάδικωμένων λαϊκών αγωνιστών και των οικογενειών τους.....ήταν πάντα στο πλευρό μας. Σχεδόν κάθε βδομάδα που ερχόταν—καιρού επιτρέποντος— πλοίο, είχαμε από την Ε. Β. Διάφορα είδη, φάρμακα, ρούχα φρούτα και κυρίως πορτοκάλια κι ένα μικρό χρηματικό ποσό που έστελνε σε κάθε κολληχτίβα.

Έτσι το φαγητό μας ήταν σχετικά καλό. Δεν μας έλειπε και το πολύ καλοζυμωμένο και καλοψημένο ψωμί. Αυτό το ζύμωναν και το έψηναν επαγγελματίες αρτεργάτες ...συνεξόριστοί μας.

Στη μεταφορά ξύλων, νερού καθώς και στις διάφορες δουλειές του μαγειρείου παίρναμε όλοι οι γεροί μέρος κατ’ αλφαβητική σειρά. Συνήθως κουβαλούσαμε στην πλάτη πουρνάρια και μάλιστα από μακρινές αποστάσεις. Από τις δουλειές ήταν απαλλαγμένοι οι φυματικοί και οι βαριά άρρωστοι....κανείς δεν ήθελε να τον εξαιρέσουμε από τις δουλειές.....κυριαρχούσε ενθουσιασμός και... μια άμιλλα θαυμαστή. Από τον πιο μικρό ως τον πιο μεγάλο,ποιος θα προσφέρει περισσότερη δουλειά.

Το νερό, συνήθως, το κουβαλούσαμε με το “Χίτλερ” και με τον “Μουσολίνι”.. Οι κηπουροί μας εργάζονταν

πολύ σκληρά. Έτσι, είχαμε δική μας παραγωγή: ντομάτες, φασολάκια, μελιτζάνες Κατέβαλαν όλοι τους μεγάλη προσπάθεια, γιατί ο ξερότοπος δεν απέδιδε.....

Το τεχνικό προσωπικό της κολλεχτίβας εργάζεται με πολύ ζήλο. Οι υποδηματοεργάτες φτιάνουν τα χαλασμένα παπούτσια μας. Οι ράφτεργάτες ράβουν και μπαλώνουν τα ρούχα μας. Οι ελαιοχρωματιατές βάφουν τους θαλάμους μας. Στο θέμα της καθαριότητας το γραφείο της κολλεχτίβας, έδινε ιδιαίτερη προσοχή.....Η κολλεχτίβα μας χορηγούσε αρκετό σαπουνι, για να πλυνόμαστε και να πλένουμε τα ρούχα μας.

Γενικά η κολλεχτίβα είχε πολλές δουλειές και σχεδόν όλη μέρα εργαζόμαστε όλοι σκληρά.....Θυμάμαι και τούτο. Όταν είχαμε ξερό μπακαλιάρο στο φούρνο- που ήταν, πράγματι, το καλύτερο μας φαγητό- όλοι μαζί τραγουδούσαμε.....Και δύο λόγια για τον Πετροπουλάκο, πλοίαρχο του Πολεμικού Ναυτικού.....

[...] Ζήτησε από το γραφείο της κολλεχτίβας να πάρει τη θέση αρχινοσοκόμου. Φυσικά το γραφείο μας.....τη δέχτηκε αμέσως.....Βοηθός του ήταν ο Θεόδωρος Φραγκολίδης....από τη Θεσσαλονίκη.....ήταν παλιό στέλεχος των υποδηματεργατών.....

Κάθε βράδυ, λοιπόν, ο Πετροπουλάκος θα περνούσε, μαζί με το βοηθό του, απ' όλους τους θαλάμους.....κρατούσαν το φαρμακείο της κολλεχτίβας, ρωτούσαν ποιος ήταν άρρωστος ή κρουολογημένος. Αλίμονο σε όποιον έλεγε πως είναι κρουολογημένος. Αμέσως τον ξάπλωναν στο κρεβάτι και του έριχναν βεντούζες. Μετά του έκαναν μια γερή εντριβή και ανάλογα με τη διάγνωση....του έδιναν τα ανάλογα φάρμακα, απ' αυτά που είχε το φαρμακείο μας. Εάν έβλεπαν ότι κάποιος είχε μεγάλο πυρετό, του έκαναν ενέσεις.”

Εν ολίγοις το Χ'δήμου το καλοκαίρι κάνοντας μπάνιο, τον τσίμπησε στη θάλασσα μια 'δράκαινα”.

[...] “Για αρκετό καιρό το πόδι μου παρέμεινε πρησμένο. Δεν μπορούσα να περπατήσω. Μου παρουσιάζονται δέκατα και παραμένω στο κρεβάτι.

Το γραφείο της κολλεχτίβας ενεργεί για τη μεταφορά μου κατ' ανάγκη σε νοσοκομείο της Αθήνας, αλλά δεν το πετυχαίνει. Τότε η Εργατική Βοήθεια της Αθήνας, το μόλις έμαθε, στέλνει στο νησί μας το γιατρό και διαλεχτό συνεργάτη μου και φίλο Μανώλη Σιγανό, τον οποίο είχα να τον ιδώ από τότε που ήταν στη Θεσσαλονίκη....κάθισε περίπου μία βδομάδα και εξέτασε όλους τους αρρώστους αγωνιστές της κολλεχτίβας.....Μόλις έφτασε στην Αθήνα, η Εργατική Βοήθεια μας έστειλε φάρμακα που είχε καθορίσει για την κολλεχτίβα μας εκείνος.

Απεργία πείνας—Απελευθέρωση των εξόριστων (1935)

Αλλά ενώ εμείς βρισκόμαστε εξόριστοι, νέες μεγάλες εξελίξεις σημειώνονται στο εσωτερικό χώρο. Μεγάλες απεργίες, που συχνά καταλήγουν σε συγκρούσεις με την αστυνομία ξεσπούν σ' όλη τη χώρα. Στη Θεσσαλονίκη γίνονται απεργίες με διαδηλώσεις. Στο Ηράκλειο της Κρήτης γίνονται μάχες στους δρόμους, με νεκρούς και τραυματίες εργάτες. Τον ίδιο μήνα (Αύγουστο 1935) γίνονται: Εξέγερση των σταφιδοπαραγωγών στην Πελοπόννησο, ένοπλα συλλαλητήρια και κάθοδοι των αγροτών στις πόλεις. Στις 10 Οκτώβρη 1935, ο Γεώργιος Κονδύλης και ο Αλέξανδρος Παπάγος καταργούν τον πρωθυπουργό Τσαλδάρη, κηρύσσουν δικτατορία, προβαίνουν σε μαζικές συλλήψεις και εκτοπίσεις αγωνιστών....Τα ξερονήσια και πάλι γεμίζουν με εξόριστους αγωνιστές. Τώρα, αφού οι στρατηγοί έχουν την εξουσία στα χέρια τους προκηρύσσουν δημοψήφισμα για την επαναφορά του Γεωργίου Β'.

Το δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου 1935 ....το κατασκεύασαν....Ήταν μια παρωδία....Έτσι βρέθηκε το 97,8% υπέρ της βασιλείας. Στις 25 Νοεμβρίου φέρνουν το Γεώργιο Β'.

Όμως το ΚΚΕ, παρά τη δικτατορία...και παρά τις χιλιάδες συλλήψεις, εκτοπίσεις και φυλακίσεις, στελεχών, μελών και οπαδών του, στέκεται ακλόνητο και παλεύει σκληρά.....το πολιτικό γραφείο του ΚΚΕ

αποφασίζει και δίνει έντολη στις οργανώσεις των φυλακισμένων και εξόριστων να κηρύξουν γενική πολιτική απεργία πείνας.

Η απεργία πείνας κηρύχτηκε το Δεκέμβριο του 1935. Οργανώθηκε πολύ καλά....εξαίρεσαν τους βαριά άρρωστους....Αμέσως μετά την κήρυξη της απεργίας, αρχίζουν τεράστιες κινητοποιήσεις όλων των εργαζομένων της χώρας μας....ζητούν από την κυβέρνηση τη χορήγηση γενικής αμνηστίας στους δεσμώτες αγωνιστές του λαού.

Η κυβέρνηση, βλέποντας τις μεγάλες κινητοποιήσεις των εργαζομένων όλης της χώρας.....,αλλά και το αξιοθαύμαστο ηθικό των απεργών πείνας και τη θέλησή τους να νικήσουν ή να πεθάνουν, αρχίζει να κάμπτεται και δίνει τμηματική αμνηστία. Η θέση που πήραν αμέσως μετά τα γραφεία, που διεύθυναν τις κολληχτίβες ήταν: Οι αγωνιστές που αμνηστεύονταν, να λύνουν αμέσως την απεργία και να φεύγουν. Και οι υπόλοιποι να τη συνεχίζουν.

Όταν στην Ανάφη συγκεκριμένα κηρύξαμε την απεργία πείνας, ήμασταν πάνω από 170 αγωνιστές κι όταν λύσαμε την απεργία, ύστερα από 21 ημέρες και συναντηθήκαμε στο εστιατόριο της κολληχτίβας ήμασταν μόνο 27. Όλοι μας είχαμε αδυνατίσει φοβερά. Είχε χάσει ο καθένας μας από 20 και 25 κιλά...

Το ηθικό, ωστόσο, όλων μας ήταν θαυμάσιο και αγκαλιές και φιλιά με δάκρυα, παίρνουν και δίνουν. Γιατί, ύστερα από 21 ημέρες ασύλληπτης, τρομερής τραγωδίας, με την πείνα και τους πονοκεφάλους, τις ταχυκαρδίες και τις λιποθυμίες κι άλλες καρδιακές διαταραχές η συνάντησή μας ήταν ιστορική.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι η απεργία πείνας δεν ήταν ένας εύκολος αγώνας. Ήταν ένας πολύ σκληρός αγώνας, που μόνον με υψηλό ιδεολογικό επίπεδο και αγωνιστικό φρόνημα μπορούν να τον διεξαγάγουν και να τον φέρουν σε πέρας με επιτυχία, αφού βέβαια θα έχουν και την ολόπλευρη συμπαράσταση του εργαζόμενου λαού. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση, την είχαμε και με το παραπάνω.

Πράγματι, το ξεσκήκωμα, στην απεργία πείνας του 1935, του εργαζόμενου λαού, ήταν πρωτοφανές για τα χρόνια εκείνα και ανώτερο από κάθε περιγραφή.....

Σκέφτομαι, πώς είναι δυνατόν, ο σοσιαλισμός κάποια μέρα να μη νικήσει, όταν μέσα από τον περήφανο, ηρωικό εργαζόμενο λαό μας....έχουν δώσει και δίνουν τα πάντα στο μεγάλο αυτό αγώνα για την σοσιαλιστική κοινωνία;" (Υπογρ. Δική μας)

Συνεχίζεται, μέρος δεύτερο:

Με τη μαρτυρία του αγωνιστή στελέχους του ΚΚΕ και του εργατικού κινήματος Γ. Χ"δήμου, που μας εξηγεί τους λόγους για τους οποίους έφτασε στο σημείο να υπογράψει δήλωση μετανοίας επί δικτατορίας Μεταξά!!